

<http://doi.org/10.22133/mtlj.2023.384061.1166>

The Status of Cryptocurrencies in International Law of Trade and Foreign Investment

Seyed Yaser Ziaee^{1*}, Seyedeh Masoomeh Hoseini²

¹ Associate Professor of International Law, Group of University of Qom, Qom, Iran.

² Master of International Law, University of Qom, Qom, Iran

Article Info

Abstract

Original Article

Received:

31-1-2023

Accepted:

22-6-2023

Keywords:

Cryptocurrency
International Economic
Law
World Trade
Organization
General Agreement on
Tariffs and Trade
General Agreement on
Trade in Services
Foreign Investment
Bilateral Treaties

Cryptocurrencies are digital assets created using encryption techniques intended to serve as a means of exchange. Given their cross-border nature, it's important to consider their status within the international legal system. While many governments have recognised cryptocurrencies as money, others view them as assets that can be traded, like goods or services. Under certain conditions, they may also be treated as investments. This raises the question of how cryptocurrencies should be classified under international law of trade and foreign investment law. The hypothesis is that categorising cryptocurrencies as goods, services, or capital presents challenges in applying traditional international law of trade and foreign investment frameworks. The World Trade Organization, as the most critical component of the international trade regime, lacks explicit rules related to cryptocurrencies. Applying the principles of the national treatment and the most favoured nation within this framework to cryptocurrency-based transactions will encounter obstacles. One of the most significant challenges in classifying cryptocurrencies as foreign capital is determining whether these assets meet the requirements for such classification, regardless of their origin. If cryptocurrencies can be considered securities or telecommunications services, they may be included under the scope of the World Trade Organization's legal system. Additionally, investing in technology such as distributed ledger using cryptocurrencies, purchasing company shares with cryptocurrency, buying equipment for investment purposes, or acquiring AI tokens could all be examples of capital under general investment treaties.

*Corresponding author

e-mail: yaserziaee@gmail.com

How to Cite:

Ziaee, S. Y., & Hoseini, S. M. (2023). The Status of Cryptocurrencies in International Law of Trade and Foreign Investment. *Modern Technologies Law*, 4(8), 169-180.

Published by University of Science and Culture <https://www.usc.ac.ir>

Online ISSN: 2783-3836

حقوق فناوری‌های نوین

<http://doi.org/10.22133/mtlj.2023.384061.1166>

وضعیت رمزارزها در حقوق بین‌الملل تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی

سید یاسر ضیایی^{۱*}، سیده معصومه حسینی^۲

^۱ دانشیار گروه حقوق بین‌الملل، دانشگاه قم، قم، ایران

^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه قم، قم، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	رمزارزها کدهای رایانه‌ای هستند که با استفاده از تکنیک رمزنگاری (کدنویسی) ایجاد می‌شوند و به منزله‌ی وسیله‌ی مبادله مدنظر قرار می‌گیرند. ویژگی فرامرزی این پدیده ضرورت بررسی وضعیت آن‌ها در نظام حقوق بین‌الملل را ایجاد می‌کند. هرچند بسیاری از دولت‌ها رمزارزها را در غالب مفهوم پول شناسایی کرده‌اند، اما برخی از دولت‌ها آن را به منزله‌ی دارایی، اعم از کالا یا خدمات، در نظر می‌گیرند که با شرایطی ممکن است سرمایه‌گذاری نیز تلقی شود. در این حالت، این پرسش مطرح است که وضعیت حقوقی رمزارزها در حکم کالا یا خدمات یا سرمایه در نظام حقوق بین‌الملل تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی چگونه است؟ فرضیه این است که تلقی رمزارزها به منزله‌ی کالا یا خدمات یا سرمایه، مسائلی را در اعمال نظام سنتی حقوق بین‌الملل تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی در پی دارد. سازمان تجارت جهانی، به منزله‌ی مهم‌ترین رکن نظام حقوق بین‌الملل تجاری، واجد قواعد مصرح درباره‌ی رمزارزها نیست و اعمال اصول رفتار ملی و رفتار ملت‌های کامله‌الوداد در چارچوب این موافقت‌نامه‌ها بر معاملات مبتنی بر رمزارز با چالش‌هایی روبه‌روست. چنانچه این دارایی شرایط سرمایه‌گذاری خارجی را کسب کند، خارجی بودن یا نبودن منشأ این دارایی از مهم‌ترین مسائل شناسایی رمزارزها به منزله‌ی سرمایه‌گذاری خارجی است. چنانچه رمزارزها را بتوان مصداق اوراق بهادار یا خدمات مخابراتی در نظر گرفت، تحت شمول بخشی از نظام حقوق سازمان تجارت جهانی قرار می‌گیرد. همچنین سرمایه‌گذاری رمزارزها در فتاوری‌ای مانند دفترکل توزیع شده یا استفاده از رمزارز برای خرید سهام شرکت‌ها و یا خرید تجهیزات برای سرمایه‌گذاری و نیز خرید توکن‌های آی.سی.ا. مصداقی از سرمایه‌تعریف‌شده در عموم معاهدات سرمایه‌گذاری خارجی است.
واژگان کلیدی:	رمزارز
تاریخ دریافت:	حقوق بین‌الملل اقتصادی
تاریخ پذیرش:	سازمان تجارت جهانی
1402/04/01	موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت
	موافقت‌نامه جنبه‌های عمومی
	تجارت خدمات
	معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری
	خارجی

*نویسنده مسئول

رایانامه: yaserziaee@gmail.com

نحوه استناددهی:

ضیایی، سید یاسر، و حسینی، سیده معصومه (۱۴۰۲). وضعیت رمزارزها در حقوق بین‌الملل تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی. حقوق فناوری‌های نوین، ۴(۸)، ۱۵۳-۱۶۴.

ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ <https://www.usc.ac.ir>

شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۳۸۳۶

مقدمه

در ۱۸ آگوست ۲۰۰۸، یک دامنه اینترنتی به نام بیت‌کوین اُرگ^۱ ثبت شد. دو هفته بعد، فردی به نام ساتوشی ناکاموتو^۲ مقاله‌ای تحت عنوان «بیت‌کوین: سیستم پولی نظیر به نظیر» منتشر کرد (Nakamoto, 2009). در این مقاله، روش دقیق استفاده از یک شبکه نظیر به نظیر برای تولید آنچه «سیستمی برای معاملات الکترونیک» توصیف شده بود، بیان شد. در ژانویه ۲۰۰۹، شبکه بیت‌کوین با انتشار اولین نسخه منبع باز نرم‌افزار بیت‌کوین و صدور اولین بیت‌کوین‌ها پدید آمد. قبل از اختراع بیت‌کوین، معاملات آنلاین همیشه به واسطه ثالث نیاز داشت (Brito & Castillo, 2013, p. 3) اما در این فناوری جدید، واسطه ثالث حذف و دفترکل توزیع شده^۳ جایگزین آن شد. نظریه پردازان شبکه پولی دیجیتال اولین حامیان بیت‌کوین بودند. به تدریج این تراکنش‌هایی که بدون ثبت هویت فرد پرداخت‌کننده و دریافت‌کننده تحت شبکه بیت‌کوین انجام می‌شد، طرفداران جدیدی پیدا کرد. فعالان در بازار سیاه، مانند دلانان اسلحه و مواد مخدر و همچنین شرکت‌ها و مؤسسه‌هایی که به دلیل تحریم‌های مالی توان استفاده از شبکه بانکی را نداشتند، به بازار بیت‌کوین اضافه شدند و موج اول پذیرش بیت‌کوین را شکل دادند. پس از موج اول، با افزایش شرکت‌های مبلغ و کارگزار بیت‌کوین، که پذیرش انجام تراکنش‌های بیت‌کوینی و خدمات ارائه‌شونده از طریق ارزهای دیجیتال را تبلیغ می‌کردند، موج دوم شکل گرفت. موج سوم رشد بیت‌کوین با شکل‌گیری دستگاه‌های خودپرداز بیت‌کوین، افزایش تعداد کارگزاری‌های ارائه‌دهنده خدمات و همچنین گسترش انواع دیگری از رمزارزها نظیر اتریوم به‌وقوع پیوست. موج چهارم نیز با کاهش اعتماد عمومی به دولت‌ها و بانک‌ها و مدیران رده بالا در سطح جهانی همراه بود (بهاری و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۲۴-۲۵). در ادامه، رمزارزهای دیگری همچون بیت‌کوین کش،^۴ کاردانو،^۵ لایت‌کوین،^۶ ریپل،^۷ مونرو،^۸ زی‌کش،^۹ بایننس‌کوین^{۱۰} و صدها رمزارز دیگر به‌وجود آمد. هریک از این رمزارزها، کاربردها و ویژگی‌های خاصی دارند که در صنایع گوناگون استفاده می‌شوند.

با توجه به گسترش و اثرگذاری اقتصادی رمزارزها، لازم است جنبه‌های حقوقی آن، از منظر حقوق بین‌الملل اقتصادی، بررسی شود. چنانچه رمزارزها به‌منزله «پول» در نظر گرفته شوند، در چارچوب حقوق بین‌المللی پولی و مالی و چنانچه به‌منزله «کالا یا خدمات» در نظر گرفته شوند، در چارچوب حقوق بین‌المللی تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی بررسی خواهند شد. مقاله حاضر، رمزارزها را به‌منزله کالا یا خدمات بررسی می‌کند. سؤال اصلی این است که نظام حقوق بین‌المللی تجاری با محوریت نظام سازمان تجارت جهانی و نظام حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری خارجی با محوریت رویه ایکسید و نظام معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری خارجی چه نگرشی به رمزارزها دارند یا به عبارت دیگر، تا چه اندازه و چگونه آن را مقید به قواعد حقوقی کرده‌اند؟ این مقاله، با روش توصیفی - تحلیلی این فرضیه را مدنظر داشته است که با در نظر گرفتن رمزارز به‌منزله کالا یا خدمات، سازمان تجارت جهانی مقررات و توصیه‌هایی درباره رمزارزها به دولت‌های عضو داشته است و معاملات رمزارز در چارچوب ایکسید و معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری خارجی نیز در شرایطی مصداق سرمایه‌گذاری خارجی تلقی می‌شود. آثار پژوهشی حقوقی در زبان فارسی در حوزه رمزارز، بیشتر به تحلیل فقهی و کیفی آن پرداخته‌اند. در منابع لاتین، فقط می‌توان به مقاله چندی و بهاردواج (2019) با عنوان «قضاوت رمزارزها در سازمان تجارت جهانی» و مقاله هاودن (2014) با عنوان «معمای رمزارزها: تنظیم یک آینده نامطمئن» اشاره کرد. در مقاله اول، نویسنده تلاش کرده است که رمزارزها را به‌منزله خدمات بررسی کند و امکان اعمال استثناءهای اصول

1. Bitcoin.org

2. Satoshi Nakamoto

۳. Distributed ledger Technology (DLT): فناوری کل توزیع شده اساساً یک پایگاه داده است که در میان رایانه‌های مختلف در سراسر جهان به اشتراک گذاشته می‌شود و محیطی غیر متمرکز را به‌جای نهادی متمرکز ایجاد می‌کند. معروف‌ترین فناوری دفترکل توزیع شده بلاک‌چین است که در رمزارز بیت‌کوین به کار رفته است.

4. Bitcoin Cash

5. Cardano

6. Litecoin

7. Ripple

8. Monero

9. Zcash

10. Binance Coin

سازمان تجارت جهانی را بر رمزارزها بسنجد. در مقاله‌ی دوم نیز نویسنده کوشیده است مناسب بودن تنظیم رمزارزها در بستر سازمان تجارت جهانی به نسبت صندوق بین‌المللی پول را به اثبات برساند. در این مقاله، جایگاه رمزارزها در حقوق بین‌الملل تجاری و سرمایه‌گذاری به‌نحو جامع‌تری بررسی شده است.

۱. وضعیت رمزارزها در حقوق بین‌الملل تجاری

سازمان تجارت جهانی در حیطه تنظیم تولید و تجارت کالاها و خدمات به فعالیت می‌پردازد. این‌که رمزارزها به‌منزله کالا در نظر گرفته شوند و تحت شمول موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت قرار گیرند یا این‌که رمزارزها خدمت پنداشته شوند و تحت شمول موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات قرار بگیرند، مسئله مهمی است. سازمان در اجلاس وزرای ژنو ۱۹۹۸، با صدور بیانیه‌ای بر دغدغه‌اش در راستای نظام‌مندساختن تجارت الکترونیکی تأکید کرد. با وجود تلاش سازمان و اعضای آن، مشخص شد که اختلاف‌های بسیاری در موضوع‌هایی نظیر نحوه طبقه‌بندی در تجارت الکترونیکی و ملزومات آن، مانند اخذ حقوق گمرکی و نحوه رفتار با کشورهای در حال توسعه میان اعضا وجود دارد. دلیل این امر، به ابعاد ویژه انجام تجارت الکترونیکی، نظیر عبور نکردن به صورت فیزیکی از مرزها، بستر مبادلاتی مجازی، ویژگی خاص محصولات دیجیتال و سطح متفاوت کشورها در توسعه زیرساخت‌های مربوط بازمی‌گردد (رهبری و داستانیور، ۱۳۹۴، ص ۷۹-۸۳).

۱-۱. اعمال موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت بر رمزارز به‌منزله کالا

هرچند در کالا و خدمات بودن این محصولات نیز اختلاف نظر وجود دارد، طرفداران اعمال مقررات گات به دلایلی همچون سطح آزادسازی مناسب در گات، وجود موافقت‌نامه فتاوری اطلاعات که قرابت فراوانی با محصولات دیجیتالی دارد و تشابه خصوصیات محصولات دیجیتالی با کالاها، بر محصولات دیجیتالی تکیه می‌کنند (رهبری و داستانیور، ۱۳۹۴، ص ۷۹-۸۳). به همین دلیل، برخی از کشورها رمزارزها را ذیل کالا دسته‌بندی کرده‌اند (Cryptos-Report-Compendium, 2022)؛ برای مثال کانادا رمزارزها را کالایی ناملموس تلقی کرده است (Rubinfeld, 2014)؛ البته به نظر می‌رسد یکی از اهداف کشورها از شناسایی رمزارزها به‌منزله کالا، کسب درآمد از مالیات تراکنش‌های رمزارزهاست (Sholihah & Afriansyah, 2020, p. 39).

اقدام ساده‌تر برای سازمان جهانی تجارت این است که اساساً رمزارزها را به‌منزله کالا تعریف (Howden, 2014, p. 787-788) و مبادله آن‌ها را مانند معامله کالا به‌کالا قلمداد کند. دادوستد کالا زمانی رخ می‌دهد که مبادله بدون دخالت ارز صورت گیرد (Hawse, 2010, p. 289) سازمان تجارت جهانی می‌تواند ادعا کند که مبادله با رمزارزها مبادله با کالا یا مال التجاره است و نه مبادله ارز؛ زیرا هیچ ارز داخلی واقعی دست‌به‌دست نمی‌شود.^۲

اگر سازمان تجارت جهانی دیدگاه معامله تهاتری (کالا به کالا) را در تجارت با رمزارزها بپذیرد، رمزارزها مشمول حمایت «رفتار ملی» و «رفتار کامله‌الوداد» در گات خواهند شد. مواد ۱ و ۳ گات ۱۹۹۴ به تبیین این دو حمایت پرداخته است. مؤلفه مهم و مشترک در این دو حمایت، وجود «محصولات مشابه» است (محمدی، ۱۳۹۱، ص ۶۰). چنانچه دولتی در قبال معامله با یک رمزارز، امتیازی مانند مجوز قانونی فعالیت یا معافیت از مالیات اعطا کرد، آیا این امتیاز شامل سایر رمزارزها نیز می‌شود؟ در موضوع پنبه‌نسوز در سازمان تجارت جهانی، این معانی برای محصولات مشابه در نظر گرفته شد: الف) مشخصات، ماهیت و کیفیت محصولات؛ ب) اقبال محصول در بازار عرضه؛ ج) سلیقه‌ها و

۱. در جمهوری اسلامی ایران، بخشنامه اجرای مصوبه شماره ۵۸۱۴۴ ت ۵۵۶۳۷ هـ مورخ ۱۳۹۸/۰۵/۱۳ هیئت وزیران در خصوص مراکز استخراج رمزارزها، به ادارات کل امور مالیاتی ابلاغ شده است. براساس بند ۶ این مصوبه، مراکز استخراج رمزارزها به‌منزله واحد تولید صنعتی شناخته شده و مشمول مقررات مالیاتی خواهند بود؛ البته در تبصره همین بند، آن دسته از واحدهای مصداق این بند که محصول خود را صادر و ارز حاصل از آن را براساس ضوابط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به چرخه اقتصادی کشور بازگرداندند - از مالیات معاف کرده است. هیئت دولت در مصوبه دیگری به شماره ۳۹۲۲۸ ت ۵۷۳۷۳ هـ مورخ ۱۵ تیرماه ۱۳۹۹، دارندگان دستگاه‌های استخراج رمزارز را به اعلام مشخصات پرداخت حقوق و عوارض دولتی و همچنین دریافت مجوز ملزم کرده است (غمامی و علی‌پور، ۱۴۰۱، ص ۱۶۶).

۲. این امر به از بین بردن تصور رایج مبنی بر این‌که مبادله رمزنگاری در حکم یک معامله ارزی، که به نظارت صندوق بین‌المللی پول منجر می‌شود، کمک می‌کند (Howden, 2014, p. 783).

عادت‌های مصرف‌کنندگان یا ادراکات و رفتار مصرف‌کنندگان در پاسخ به محصولات؛ د) نظام طبقه‌بندی محصولات^۱. تشخیص مشابهت میان رمزارزها با ماهیت مجازی و با ویژگی‌های متفاوت از یکدیگر براساس این مؤلفه‌ها، که برای کالاهای ملموس تعریف شده‌اند، کاری بسیار دشوار به نظر می‌رسد.

مسئله مهم‌تر در اعمال این دو حمایت، اتصاف رمزارزها به یک کشور است. همانطور که می‌دانیم، تعهدات سازمان تجارت جهانی درباره دولت‌های عضو به تجار کشورهای عضو دیگر است، درحالی‌که رمزارزها اصولاً وابستگی خاصی به یک کشور ندارند و به صورت فرامرزی عمل می‌کنند. توجه به این ویژگی، ممکن است این نتیجه را به دست دهد که رمزارزها خارج از تعهدات گات هستند. با این حال، نباید فراموش کرد که پایگاه صادرکننده رمزارزی مانند بیت‌کوین در نهایت در یک دولت مستقر است که چنانچه آن دولت عضو سازمان باشد، قادر است رمزارز را مشمول حمایت‌های گات قرار دهد.

۱-۲. اعمال موافقت‌نامه تجارت خدمات بر رمزارز به منزله خدمات

موافقت‌نامه تجارت خدمات (گتس)^۲ شامل هرگونه خدماتی است که در هر بخش قابلیت تجارت دارد، به استثنای حمل و نقل هوایی و همچنین خدماتی که در چارچوب اعمال اختیارات دولتی عرضه می‌شوند (اردکانی و نصیری، ۱۳۸۹، ص ۴۱۶). با لحاظ این استثنا، در صورتی که ارزشهای دیجیتال ملی^۳ در حوزه وظایف دولتی تعریف شوند، ممکن است از شمول خدمات مالی خارج شوند. این امر به تعریف و نحوه قانون‌گذاری کشورها درباره ارزشهای دیجیتال ملی‌شان بستگی دارد.

سؤال اصلی بخش حاضر این است که آیا خدمات و عرضه‌کنندگان خدمات در معامله رمزارزها را می‌توان به منزله «خدمات مالی» و «عرضه‌کنندگان خدمات مالی» در نظر گرفت؟ برای پاسخ به این سؤال، باید به ضمیمه خدمات مالی^۴ موافقت‌نامه رجوع کنیم و تعریف خدمت مالی را بازبینیم. طبق بند ۵ (الف) خدمات مالی به «هر نوع خدمات مالی که توسط تأمین‌کننده خدمات مالی به یک عضو ارائه شود» گفته می‌شود. همچنین بند ۵ (الف) (پاراگراف ۱۰)^۵ تجارت اوراق بهادار^۶ را مشمول «خدمات مالی» دانسته است. اصطلاح اوراق بهادار در ضمیمه خدمات مالی و یا گتس تعریف نشده است؛ به همین دلیل، اثبات این‌که رمزارزها اوراق بهادارند خود بحثی چالش‌برانگیز است. بررسی خصوصیات دقیق اوراق بهادار، با توجه به نظام‌های مختلف قانون‌گذاری دنیا، مسئله پیچیده‌ای است (Chandy & Bhardwaj, 2019, p. 8). در برخی کشورها، مانند هند، رمزارزهای غیرمتمرکز خارج از مفهوم اوراق بهادار تعریف می‌شود؛ زیرا ارزش آن‌ها از طریق عرضه و تقاضا تعیین می‌شود (Parikh et al., 2018, p. 144–156)؛ به همین نحو، استدلال شده است که رمزارزها «اوراق بهادار» نیستند؛ زیرا توزیع‌کننده و عامل پخش قابل شناسایی ندارند و در آن، هیچ سرمایه‌گذاری درون یک بنگاه اقتصادی وجود ندارد (Parikh et al., 2018, p. 144–156). با مراجعه به قوانین سایر کشورها، اغلب می‌توان به نتایج مشابه رسید. در مقابل، برخی کشورها مانند ایران تعریف موسعی از اوراق بهادار دارند و آن را هر نوع ورقه یا مستندی که متضمن حقوق مالی قابل نقل و انتقال برای مالک عین یا منفعت آن باشد تعریف کرده است^۷. به همین دلیل،

1. European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products, WT/DS135/AB/R, 12 March 2001 pp. 38-39, para. 101. Available at: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/1236/Q/WT/DS/135ABR.pdf,%20Last%20visited:%2017%20Nov.%202012.

2. General Agreement on Trade in Services (GATS).

۳. ارزشهای دیجیتال ملی بسته به رویکرد کشورها، به دو دسته تقسیم می‌شوند. در دسته اول کشورها اعلام می‌کنند که یکی از منابع طبیعی یا بازارهای خود را (مثل نفت، طلا یا بازار گردشگری) از طریق یکی از واحدهای ارز دیجیتال ملی اداره می‌کنند. در دسته دوم هر واحد ارز دیجیتال ملی از طریق پول ملی یک‌به‌یک پشتیبانی می‌شود و می‌توان در ازای پول ملی آن ارز را خریداری کرد (رجبی، ۱۳۹۳، ص ۱۵).

4. Annex on Financial Services.

5. (x) Trading for own account or for account of customers, whether on an exchange, in an over-the-counter market or otherwise, the following: ... (E) transferable securities.

(۱۰) تجارت برای حساب شخصی یا برای حساب مشتری، خواه در یک معامله، خواه در بازار خارج از بورس و یا غیر از آن، در ادامه آمده است: ... اوراق بهادار قابل انتقال.

6. Securities

7. Securities market law of the Islamic Republic of Iran. Available at: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/97786>. (Last visited July. 16, 2022).

اوراق بهادار اعم از سهام شرکت‌های سهامی (اوراق بدهی) و اوراق قرضه صادر شده از طرف شرکت‌ها و مؤسسات عمومی و دولتی (اوراق سرمایه) دانسته شده است. در چنین حالتی، می‌توان مبادله رمزارزها را با شرایطی در زمره اوراق سرمایه به‌شمار آورد. برای رسیدن به معنای صحیح این عبارت در سازمان تجارت جهانی، باید به معنای اصطلاح و موضوع و هدف موافقت‌نامه توجه شود. (Chandy & Bhardwaj, 2019, p. 8). در هر صورت، رمزارزها را، که در برخی از خصوصیاتشان (مانند انتظار سوددهی و قابل معامله بودن) با اوراق بهادار مشترک است، نمی‌توان از تعریف موسع خدمات مالی مستثنی کرد. در صورتی که رمزارزها را اوراق بهادار منقول بدانیم، هرگونه تصمیمی که دسترسی به صنعت رمزنگاری را محدود کند، در حقیقت رمزارزها را تحت تأثیر قرار داده است و این یعنی مقررات تأمین خدمات مالی موجود در بند ۵ (الف) (پاراگراف ۱۰) ضمیمه خدمات مالی نقض شده است (Chandy & Bhardwaj, 2019, p. 8). البته اگر رمزارزها ذیل خدمات مالی طبقه‌بندی شوند، کشورها - در صورتی که هنوز برای پذیرش آن‌ها آمادگی نداشته باشند - می‌توانند به استثنائات احتیاطی یا استثنائات عمومی و امنیتی حوزه موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت توسل جویند.

ضمیمه مربوط به ارتباطات راه دور^۱ یا مخابرات یکی دیگر از ضمایم موافقت‌نامه گنس است که بخش دیگری از خدمات را پوشش می‌دهد و از وسعت و پویایی بسیاری برخوردار است و در ارائه بسیاری از خدمات دیگر نقشی حیاتی بازی می‌کند. این ضمیمه، مستقل از تعهدات خاصی است که هر عضو ممکن است برای بازکردن بازارهایش به روی خدمات ارتباطات راه دور اعطا کند. ضمیمه ارتباطات از راه دور عبارت است از: «تمامی اقدامات یک عضو که دسترسی و استفاده از خدمات و شبکه‌های انتقال مخابرات عمومی را تحت تأثیر قرار دهد»^۲. براساس این ضمیمه، هر عضو تضمین خواهد کرد که هر عرضه‌کننده خدمات به عضو دیگر، طبق ترتیبات و شرایط معقول و غیر تبعیض‌آمیز، اجازه دسترسی و استفاده از خدمات و شبکه انتقال از طریق ارتباطات راه دور عمومی را برای عرضه خدمات مذکور در جدول آن عضو داشته باشد. این ضمیمه، ناظر بر کلیه حقوق دسترسی و استفاده از خدمات عمومی نظیر تلفن، تلگرام و انتقال داده است و بر پخش برنامه رادیویی و تلویزیونی ناظر نخواهد بود. این حقوق عبارت‌اند از: حق خرید، اجاره تجهیزات لازم برای اتصال به شبکه عمومی ارتباطات راه دور، اتصال به مدارهای خصوصی یا سیستم‌های عمومی یا سایر مدارها و استفاده از شبکه عمومی انتقال اطلاعات شامل استفاده از اطلاعات پایگاه‌های رایانه‌ای از سایر کشورهای عضو (اردکانی و نصیری، ۱۳۸۹، ص ۴۲-۴۳).

با توجه به این حقیقت که فناوری دفتر کل توزیع شده^۳ - که متضمن رمزارزهاست - اساساً یک پایگاه داده رایانه‌ای است، این امکان وجود دارد که در محدوده تعهدات خدمات «مخابرات»^۴ قرار گیرد. چنانچه فناوری دفتر کل توزیع شده نظیر بلاک‌چین تحت ضمیمه قرار گیرد، کشور عضو این امکان را دارد که ثابت کند تعهداتی که در ضمیمه مخابرات آمده، نقض شده است. اگر پنل اصطلاحاتی نظیر «پایگاه داده» را، که در این ضمیمه وجود دارد، مطابق با یک تفسیر تکاملی در نظر گرفته شود، می‌توان فناوری دفتر کل توزیع شده را نیز مشمول این ضمیمه دانست (Chandy & Bhardwaj, 2019, p. 9-10).

در مذاکرات مربوط به گنس، دبیرکل فهرستی از محصولات خدماتی (W/120)^۵ مشمول موافقت‌نامه را، که مبتنی بر فهرست طبقه‌بندی مرکزی محصولات (CPC)^۶ است، تهیه کرد. این فهرست در دفتر آمار سازمان ملل متحد (UNSTATS) تهیه شد. قسمت ۸۴۱ و ۸۴۲ این فهرست، خدمات کامپیوتری و نرم‌افزاری را در زمره خدمات موضوع گنس دانسته است. براین اساس، به نظر می‌رسد عقیده کلی مذاکره‌کنندگان

1. The Annex on Telecommunications.

2. General Agreement on Trade in Services, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1B, 1869 U.N.T.S. 183, 33 I.L.M. 1167 (1994) [Hereinafter 'GATS'], Art. II.1, GATS.

3. Distributed ledger Technology (DLT)

4. Telecommunications.

5. Uruguay Round - Group of Negotiations on Services - Services Sectoral Classification List - Note by the Secretariat

6. Central Product Classification (CPC)

دور اوروگوتنه برای انعقاد گتس، مبنی بر شمول این موافقت‌نامه بر خدمات کامپیوتری بوده است و تطبیق موافقت‌نامه خدمات مالی یا موافقت‌نامه ارتباط از راه دور بر رمزارزها، دور از قصد و نیت واضعان گتس نخواهد بود.^۱

در صورتی که رمزارز خدمات به‌شمار رود، حمایت‌های رفتار ملی و رفتار ملت‌های کامله‌الوداد مندرج در گتس در قبال آن‌ها اعمال می‌شود. قلمروی حمایت‌های گتس بیشتر از گات است. برای مثال تعهد رفتار ملی در گات فقط مربوط به اقداماتی است که در تجارت کالا تأثیرگذار است، اما گتس علاوه بر خدمات، ارائه‌کننده خدمات را نیز دربر می‌گیرد. در مقابل، استثنائات این حمایت‌ها در گتس بیشتر از گات است. در مجموع، خدمات دانستن رمزارزها - چه در قالب خدمات مالی و چه در قالب خدمات مخابراتی - قلمروی حمایت از آن‌ها را در کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی بیشتر می‌کند.

۲. وضعیت رمزارزها در حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری خارجی مستلزم سرمایه‌گذاری در قلمروی کشور میزبان است. رمزارز به‌صورت آنلاین، دادوستد، ذخیره، و استفاده می‌شود و از هر جای دنیا، با اینترنت می‌توان به آن دسترسی داشت. افزون‌براین، «کیف پول» - که برای ذخیره رمزارزها استفاده می‌شود - می‌تواند هم به‌صورت آنلاین و هم آفلاین باشد. کیف پول آنلاین، از هر جای دنیا دسترس‌پذیر است؛ بنابراین شناسایی کشور میزبان را دشوار می‌کند. کیف پول آفلاین نیز بر روی هر رایانه‌ای در هر جای جهان بارگیری (دانلود) می‌شود و همین مشکل را دارد (Agarwal & Bajpai, 2019, p. 11). تلقی رمزارز به‌منزله سرمایه خارجی با مشکلاتی مواجه است.

برای بهره‌مندی سرمایه‌گذاران حوزه رمزارز از حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری خارجی لازم است رمزارز به‌منزله سرمایه خارجی تلقی شود. از آنجاکه از سرمایه خارجی در میان دولت‌ها تعریف واحدی وجود ندارد، ناگزیر لازم است این موضوع طبق تعریف سرمایه‌گذاری خارجی در رویه ایکسید و در معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری خارجی بررسی شود.

۲-۱. رمزارزها و رویه داوری ایکسید

در کنوانسیون ایکسید، واژه سرمایه‌گذاری تعریف نشده است؛ البته این فقدان تعریف به این دلیل است که از مشکلات قضایی غیرضروری جلوگیری شود. ضمن این‌که اجماعی نیز درباره تعریف آن حاصل نشد (Karlsson-Niska, 2019, p. 29)، اما دو نظریه ذهنی و عینی در میان مراجع متداول است (زمانی و درون‌پرور، ۱۳۹۴، ص ۱۰۰). با توجه به معیار ذهنی، به‌آسانی می‌توان ارزش‌های دیجیتال ملی و آی.سی.آ.ها و حتی رمزارزها را تحت شمول سرمایه‌گذاری دانست؛ زیرا در این نظریه، صرفاً رضایت طرفین ملاک است، اما در نظریه عینی، به معیار سالینی^۳ در رویه ایکسید می‌توان به‌منزله مشهورترین معیار شامل وجود سرمایه، خارجی بودن سرمایه، بلندمدت بودن سرمایه‌گذاری، خطرپذیری و کمک به توسعه دولت میزبان اشاره کرد. در ادامه، قابلیت انطباق این معیار با دارایی‌های دیجیتال بررسی می‌شود.

۲-۱-۱. وجود سرمایه

اولین شرط سرمایه‌گذاری از نظر ایکسید، سرمایه یا آورده مالی و به تعبیر دیگر، تعهد به منابع [مالی]^۴ است (Quiborax, 2012) به‌منظور خرید ارزش‌های دیجیتال، یک سرمایه‌گذار به‌طور طبیعی پول خود را خرج می‌کند یا در ازای دارایی‌های دیگر، با آن تجارت می‌کند. رمزارزها نیز

۱. سند الزامات و ضوابط حوزه رمزارزها مصوب بانک مرکزی ایران مورخ ۸ بهمن ۱۳۹۸ رمزارز را نوعی دارایی مالی بر بستری دیجیتال، غیرمتمرکز و شفاف به نام زنجیره بلوک تعریف می‌کند که در شرایطی کارکرد پولی به خود می‌گیرد. بنابراین، در شرایطی که رمزارز (رمزارزش) کارکرد پولی نداشته باشد، می‌تواند خدمات دیجیتالی به‌شمار رود.

۲. آی.سی.آ. (initial coin offering - ICO) یا عرضه اولیه سکه یا توکن، به فرایندی گفته می‌شود که با بهره‌گیری از ظرفیت‌های فناوری بلاک‌چین و رمزارزها، سرمایه مورد نیاز استارت‌آپ‌هایی را تأمین می‌کند که عموماً در همین حوزه‌ها فعالیت می‌کنند، رویدادی که گاهی از آن با لفظ فروش جمعی هم یاد می‌شود. در این رویداد، معمولاً تیم توسعه‌دهنده مقدار مشخصی سکه منتشر می‌کند و مردمی که به سوددهی پروژه امیدوارند در آن سرمایه‌گذاری می‌کنند.

3. Salini

4. Commitment of Resources

اغلب با یکدیگر معامله می‌شوند، اما در هر صورت آورده مالی به‌شمار می‌روند؛ حتی اگر خرید رمزارزی که یک شرکت منتشر کرده، شبیه به سرمایه‌گذاری در شرکت نباشد، اما توکن‌های صادر شده با سهام مقایسه‌شدنی است (Agarwal & Bajpai, 2019, P. 12)

۲-۱-۲. خارجی بودن سرمایه

خارجی بودن سرمایه در رمزارزها با تردید مواجه است؛ زیرا مبنای خارجی بودن در سرمایه ملموس وقوع مال در خارج است، اما در سرمایه ناملموس، معیارهای گوناگونی مطرح است. چنانچه مانند موافقت‌نامه جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری (تریپس)، ملاک تعلق این مال ناملموس به تبعه‌ای خارجی باشد، در این صورت رمزارزهای در مالکیت اتباع خارجی، «سرمایه خارجی» به‌شمار می‌رود. در این حالت، دوباره مشکل درباره‌ی رمزارزهای استخراج‌شده (ماینینگ) به‌دست اتباع داخلی مطرح می‌شود؛ زیرا از یک‌سو منبع رمزارز ممکن است خارجی باشد و از سوی دیگر، مالک حقیقی خارجی وجود ندارد. در این صورت، شاید بتوان نظریه «محل استقرار سیستم‌های رایانه‌ای» را، آن‌گونه که در حقوق سایبری برخی کشورها مبنای صلاحیت کیفری قرار گرفته است، ملاک خارجی بودن سرمایه در نظر گرفت (جلالی فراهانی، ۱۳۸۵، ص ۱۳۰). با این حال، این نظریه نیز درباره‌ی استخراج رمزارزهایی مانند بیت‌کوین، که مبتنی بر یک سیستم توزیع شده در کشورهای گوناگون است، کاربرد ندارد. به‌نظر می‌رسد خارجی بودن سرمایه امری خلاف قاعده است که نیاز به اثبات دارد.

۲-۱-۳. مدت زمان سرمایه‌گذاری

در معیار سالینی، بیان می‌شود که به‌منظور طبقه‌بندی به‌منزله سرمایه‌گذاری، یک سرمایه‌گذاری باید به مدت دو تا پنج سال به‌طول انجامد. با این حال، باید در نظر گرفت که آن پرونده مربوط به قرارداد ساخت بزرگراه بود (Salini case, 2001, p. 54). معیار «مدت» باید از زاویه خاص صنعت مربوطه بررسی شود (Agarwal & Bajpai, 2019, p. 13). در معامله‌ای که شامل دارایی مانند ارز دیجیتال است، ممکن است مدت‌زمان کوتاه‌تر موجب خروج موضوعی از سرمایه‌گذاری نشود. در دعاوی سهام‌داران در داوری ایکس‌اید^۱، مدتی که شخص سهام خود را حفظ می‌کند مطرح نشده است^۲. آنچه مسلم است، خرید و فروش فوری رمزارز نمی‌تواند مصداق سرمایه‌گذاری براساس معیار مدت تلقی شود و لازم است عرفاً مدت زمانی از آن سپری شود.

۲-۱-۴. خطرپذیری سرمایه

باید بین «ریسک معمول تجاری» و «ریسک سرمایه‌گذاری»، که برای اهداف تعیین سرمایه‌گذاری مهم است، تمایز قائل شد. ریسک سرمایه‌گذاری وضعیتی را متصور می‌شود که سرمایه‌گذار نمی‌تواند از سرمایه‌گذاری خود مطمئن باشد و ممکن است نتواند نتیجه معامله را پیش‌بینی کند. ریسک‌های سرمایه‌گذاری شامل خطر مداخلات دولت نیز می‌شود و این‌ها خطرات ذاتی پیرامون عمل سرمایه‌گذاری به‌شمار می‌روند (Agarwal & Bajpai, 2019:13). با توجه به این‌که ارزهای دیجیتال ملی را دولت‌ها صادر، تنظیم و کنترل می‌کنند، همیشه امکان دخالت دولت در حقوق سرمایه‌گذاران ارزهای دیجیتال ملی وجود دارد. علاوه‌بر این، ریسک‌های معمول تجارت نیز همیشه وجود دارند، مانند خطر هک یا سرقت. به‌همین ترتیب، درباره‌ی رمزارزهای به‌دست‌آمده از طریق آی.سی.ا.ها، همیشه خطر شکست پروژه یا موفق نشدن محصول وجود دارد. در این صورت، توکن تمامی ارزش خود را از دست می‌دهد. همچنین خطر تعیین سیاست دولت از اجازه‌دادن به آی.سی.ا.ها و

1. Emilio Agustín Maffezini v. The Kingdom of Spain, ICSID Case No. ARB/97/7, Decision of the Tribunal on Objections to Jurisdiction, 70 (Jan. 25, 2000).

American Manufacturing and Trading Inc. v. Republic of Zaire, ICSID Case No. ARB/93/1, Award, 5.15 (Feb. 5, 1997).

2. [“The Tribunal holds that there is nothing in the BIT, nor in the ICSID Convention, to provide a Foundation for Respondent’s argument that investments made with some measure of intent to dispose, or possibly to dispose, of them in the short, rather than long, term do not gain the protection of the BIT as “investments”]. Vladislav Kim and others v. Republic of Uzbekistan, ICSID Case No. ARB/13/6, Decision on Jurisdiction, 342 (Mar. 8, 2017).

رمزارها (یا به‌صراحت آن را ممنوع نکردن) تا ممنوعیت کامل آن‌ها وجود دارد. بنابراین، عنصر «ریسک» هم ارزش‌های دیجیتال ملی و هم رمزارها و آی.سی.ا.ها را پوشش می‌دهد (Agarwal & Bajpai, 2019, p. 14).

۲-۱-۵. کمک به توسعه اقتصادی کشور میزبان

خرید ارزش‌های دیجیتال ملی به انتقال منابع دولت سرمایه‌گذار به کشور میزبان منجر می‌شود و دستیابی به تبادل ارز خارجی از طریق کشور میزبان را در پی دارد. افزایش تبادل ارز برای اقتصاد کشورها سودمند است و به توسعه اقتصادی آن کمک می‌کند و الزامی بر انتقال فناوری نیست (Agarwal & Bajpai, 2019, p. 14-15).

در مجموع به‌نظر می‌رسد معیارهای سالیانی در برخی از خریدهای رمزارز ملی از طریق اتباع خارجی، به‌ویژه در خریدهای بلندمدت، امکان‌پذیر باشد. این موارد، با سرمایه‌گذاری خارجی غیرمستقیم (پورتفولیو) مانند خرید سهام به‌دست خارجی‌ان سنچس‌پذیر است. در این صورت، سرمایه‌گذار می‌تواند از داوری این نهاد بهره‌مند شود. با این حال، طرح دعوی سرمایه‌گذاران خارجی علیه دولت‌ها در چارچوب ایکسید معمولاً در مواردی است که سرمایه‌گذار مدعی نقض حقوق خود به‌دست دولت میزبان بوده باشد؛ درحالی‌که در معاملات مبتنی بر رمزارز عمدتاً خرید و فروش میان اشخاص خصوصی است که منجر به دعوی خصوصی می‌شود؛ البته چنانچه نقش تنظیم‌گری دولت در مواجهه با رمزارزها به نقض حقوق این سرمایه‌گذاران خارجی - طبق حقوق دولت میزبان یا حقوق بین‌الملل - منجر شود (طبق بند ۱ ماده ۴۲) و مشروط بر این‌که دولت میزبان عضو ایکسید باشد، امکان توسل به داوری ایکسید نیز فراهم خواهد بود.

۲-۲. رمزارزها و معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری خارجی

چنانچه رمزارزها به‌منزله «سرمایه»^۱ طبقه‌بندی شوند، می‌توان حمایت از آن‌ها را در قالب سرمایه‌گذاری، موضوع معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری خارجی (معاهدات سرمایه‌گذاری) دانست. هرچند تلقی داریی‌های دیجیتال در دسته‌هایی که از طریق معاهدات سرمایه‌گذاری فهرست شده دشوار است (Mills, 2017, p. 46)، برخی از این معاهدات مصادیق سرمایه را موسع بیان کرده‌اند و هرگونه داریی تحت کنترل مستقیم یا غیرمستقیم را سرمایه‌گذاری می‌دانند که شامل این مورد می‌شود: «هرگونه اموال ملموس و غیرملموس، منقول یا غیرمنقول و حقوق مالی مرتبط مانند اجاره، رهن و حق حبس»؛ برای مثال در موافقت‌نامه منطقه آزاد تجاری امریکا و سنگاپور سرمایه همانند تعریف فوق بیان شده است.^۲ همچنین در برخی موافقت‌نامه‌های دوجانبه سرمایه‌گذاری خارجی، از عبارتی کلی‌تر در تعریف سرمایه استفاده شده است و مثلاً «عملیاتی‌هایی که دارای ارزش اقتصادی باشند» به‌منزله مصداق سرمایه‌گذاری یاد شده است. موافقت‌نامه‌های ایران با دولت‌های سوریه، مقدونیه و ویتنام از این جمله است. در این حالت، تردیدی در شمول موافقت‌نامه برای رمزارزها به‌منزله سرمایه وجود ندارد.

تازمانی‌که ارزش‌های دیجیتال با موفقیت جایگزین پول نقد شوند (یا دست‌کم به همان اندازه محبوب شوند)، انگیزه اشخاصی که اقدام به خرید آن‌ها می‌کنند، اصولاً سرمایه‌گذاری است. بسیاری از کشورهایی که در حال حاضر به دنبال ارز دیجیتال ملی هستند نیز به رمزارز به‌منزله سازوکاری بالقوه برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی فکر می‌کنند؛ بنابراین پیشنهاد شده است که داریی‌های دیجیتال تحت حمایت معاهدات سرمایه‌گذاری قرار گیرند، مشروط بر این‌که هدف تجاری و پیوند جغرافیایی با کشور میزبان داشته باشند (Collins, 2011, p. 6).

شاید بتوانیم بگوییم رمزارزها به‌منزله سرمایه پذیرفتنی هستند، اما باید قبول کرد که ضرورت حمایت از سرمایه‌گذاری در ارزش‌های رم‌پایه، با ضرورت حمایت از سرمایه‌گذاران در برابر منافع دولت در حفظ نظم عمومی متفاوت است (Simsiv, 2015). به‌نظر می‌رسد عهد ذهنی دولت‌ها در معاهدات سرمایه‌گذاری، خروج موضوع سرمایه‌گذاری در معاملات ارزی و سفته‌ای و شبه‌ارزی بوده است. به‌همین دلیل، در مجموع سرمایه‌پنداشتن رمزارزها در چارچوب معاهدات سرمایه‌گذاری کنونی کار راحتی نیست.

1. Asset

2. United States-Singapore Free Trade Agreement, 2003.

در هر صورت، معاهدات سرمایه‌گذاری خارجی در چند حالت از رمزارزها حمایت می‌کند. ممکن است فتاوری‌ای مانند دفترکل توزیع‌شده، که مولد رمزارزهاست، موضوع سرمایه‌گذاری تلقی شود که چنین سرمایه‌گذاری‌ای پذیرفتنی است. همچنین استفاده از رمزارز برای خرید سهام شرکت‌ها یا خرید تجهیزات برای سرمایه‌گذاری، شیوه دیگر استفاده از رمزارزهاست که به نظر می‌رسد با معاهدات سرمایه‌گذاری در تعریف سرمایه مغایر نباشد. علاوه بر این، در سرمایه‌بودن رمزارزهای دولتی و نیز توکن‌های آی.سی.اُ هیچ تردیدی نیست؛ زیرا مورد اخیر، مشابه اوراق بهادار است و باید اوراق بهادار دیجیتال در نظر گرفته شود. اوراق بهادار طبق معاهدات سرمایه‌گذاری، اصولاً «سرمایه» در نظر گرفته می‌شوند (Agarwal & Bajpai, 2019, p. 16).

با این حال، مواردی نیز وجود دارد که تصریح می‌کند دارایی‌هایی که جنبه سرمایه‌گذاری غیر مستقیم مانند خرید سهام یک شرکت را داشته باشند، از تعریف سرمایه خروج موضوعی دارند. موافقت‌نامه مدل جامعه توسعه آفریقایی جنوبی^۱ از این دست است.

نتیجه‌گیری

رمزارزها یکی از انواع به اصطلاح ارز دیجیتال هستند که از فتاوری رمزنگاری در طراحی آن‌ها استفاده شده و معمولاً به صورت نامتمرکز اداره می‌شوند. برای تعیین قواعد حاکم بر این پدیده، از منظر حقوق بین‌الملل اقتصادی، لازم است نخست ماهیت این پدیده معلوم شود؛ چنانچه رمزارزها به منزله دارایی (کالا یا خدمات) تلقی شوند، نظام حقوقی بین‌المللی تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی در آن اجرایی خواهد بود. سازمان تجارت جهانی مهم‌ترین سازمان تنظیم‌کننده تجارت بین‌الملل است که موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت و موافقت‌نامه عمومی تجارت خدمات در این سازمان به تجارت کالا و خدمات اختصاص یافته‌اند. چنانچه رمزارزها کالا پنداشته شوند، اصول گات اعم از رفتار ملی و رفتار کامله‌الوداد بر معاملات رمزارز اعمال می‌شود و بنابراین دولت عضو برای مثال نمی‌تواند برای محدودیت در این حوزه اقدام کند، اما چنانچه رمزارزها را بتوان مصداق اوراق بهادار یا خدمات مخابراتی در نظر گرفت، بنابر مورد قواعد ضمائم، ضمیمه خدمات مالی و ضمیمه مربوط به ارتباطات راه دور الحاقی به گتس در آن انجام‌شدنی خواهد بود؛ البته فتاوری دفتر کل توزیع‌شده (مانند بلاک‌چین) با اطمینان بیشتری در قلمروی نظام حقوقی تجارت خدمات قرار می‌گیرد.

دارایی زمانی که ویژگی‌های سرمایه خارجی را داشته باشد، حمایت حقوق سرمایه‌گذاری خارجی را نیز به دست می‌آورد. به نظر می‌رسد مهم‌ترین مسئله در پذیرش رمزارزها به منزله سرمایه خارجی، خارجی‌بودن این سرمایه است. معیارهای تابعیت خارجی مالک رمزارز و محل استقرار سیستم‌های رایانه‌ای برای تمامی اشکال ورود رمزارز به یک کشور راهگشا نیست. این مسئله، در معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری به مراتب بیشتر است. این معاهدات تعریف موسعی از سرمایه کرده‌اند که ممکن است شامل رمزارزها نیز بشود؛ هرچند در یک تفسیر غایت‌مدارانه ممکن است این نتیجه حاصل شود که قصد دولت‌های طرف معاهده خروج سرمایه‌گذاری‌ها در بازار سفته و ارز و شبه‌ارز از این معاهدات بوده است، اما سرمایه‌گذاری در فتاوری‌ای مانند دفتر کل توزیع‌شده یا استفاده از رمزارز برای خرید سهام شرکت‌ها و یا خرید تجهیزات برای سرمایه‌گذاری و نیز خرید توکن‌های آی.سی.اُ. مصداقی از سرمایه تعریف‌شده در عموم معاهدات سرمایه‌گذاری است.

با وجود معاملات فرامرزی روزافزون در رمزارزها از یک سو و ابهام در ماهیت حقوقی و نظام حقوقی حاکم بر رمزارزها از سوی دیگر، خطر معاملاتی در این حوزه برای بخش خصوصی دوچندان شده است. این که رمزارزها را ذیل عناوینی مانند دارایی دیجیتال، خدمات مخابراتی یا رایانه‌ای، ثروت و یا سرمایه یا ابزاری برای سرمایه‌گذاری تعریف کنیم مشکلی را حل نمی‌کند، بلکه برای تنظیم سیاست کلی ناظر بر رمزارزها در حقوق بین‌الملل تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی لازم است جایگاه رمزارزها به منزله پول یا کالا یا خدمات در حقوق بین‌الملل اقتصادی تعیین شود. در این صورت، یا نظام حقوقی مربوطه برای نظام‌مند کردن دقیق‌تر سیاست‌های معاملات رمزارز اقدام می‌کند یا این سیاست‌گذاری را کاملاً به دولت‌ها می‌سپارد.

1. SADC Model Bilateral Investment Treaty Template with Commentary, 2012 (Art. 2: II).

در حال حاضر، رویکرد دولت‌ها در قبال رمزارزها از ممنوعیت تا جواز استفاده از آن‌ها را شامل می‌شود و نگرش واحدی به آن وجود ندارد. قواعد نظام حقوقی بین‌المللی تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی تصریحی به معاملات رمزارز ندارند و صرفاً برخی قواعد آن‌ها در این پدیده اجرایی هستند. ویژگی‌های خاص رمزارزها موجب می‌شود قواعد فعلی ناظر به تعریف کالا و خدمات و یا سرمایه خارجی کافی نباشد. علاوه بر این، حتی اگر رمزارزها در نظام حقوق بین‌الملل تجاری و نظام حقوق بین‌الملل سرمایه‌گذاری به نحو مطلوب و جامعی تنظیم شوند، این دو نظام ناگزیر از تعامل با نظام حقوق بین‌الملل پولی و مالی هستند تا از تعارض‌های احتمالی در مواجهه با این پدیده جلوگیری شود.

منابع

- اردکانی، مسعود و نصیری، میترا (۱۳۸۹). سازمان جهانی تجارت ساختار، قواعد و موافقت‌نامه‌ها «مجموعه آموزشی». تهران: شرکت چاپ و نشر بازرگانی وابسته به مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- بهاری، محسن، داود قربانی وطن، سپیده، شمسعلی نیا، عبداللهی، خدایار و امیران، حیدر (۱۳۸۹). ارز دیجیتال و کارکردهای آن. تهران: انتشارات امیران.
- جلالی‌فراهانی، امیرحسین (۱۳۸۵). صلاحیت کیفی در فضای سایبر، مجله فقه و حقوق ۳(۱۱)، ۹۱-۱۲۰.
- رجبی، ابوالقاسم (۱۳۹۳). بیت‌کوین؛ ابزاری نوین در نظام پرداخت‌های الکترونیکی. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس.
- رهبری، ابراهیم و داستانپور حسین‌آبادی، محمدابراهیم (۱۳۹۴). بررسی جایگاه تجارت الکترونیکی محصولات دیجیتالی و طبقه‌بندی آن در موازین سازمان جهانی تجارت، فصل‌نامه مطالعات حقوق خصوصی، ۴۵(۱)، ۷۵-۹۳. DOI: 10.22059/JLQ.2015.54033
- زمانی، سیدقاسم و درون‌پرور، امیر (۱۳۹۴). پویایی مفهوم سرمایه‌گذاری در پرتو متدولوژی‌های احراز صلاحیت ایکسید، دیدگاه‌های حقوق قضایی، ۴(۶۹)، ۹۷-۱۲۴.
- غمامی، سید محمد مهدی و علی‌پور، محمدرضا (۱۴۰۱). بررسی تطبیقی مواجهه با رمزارزها در نظام‌های حقوق ایران و امریکا. دانشنامه حقوق اقتصادی، ۲۱(۲۹)، ۱۵۰-۱۸۴. DOI: 10.22067/economlaw.2022.77059.1184
- محمدی، عمران (۱۳۹۱). تحلیل حقوقی اساسنامه صندوق بین‌المللی پول در پرتو اصول بنیادین سازمان جهانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- Agarwal, A., & Bajpai, A. (2019). Status of Cryptocurrencies under Investment Law: Not so Cryptic Anymore? *Indian Journal of Arbitration Law*, 7(2), 1-17. available at : http://ijal.in/sites/default/files/IJAL_Volume_7_Issue_2_Aashna_Agarwal_&_Ananya_Bajpai.pdf. Search in Google Scholar
- Brito, J., & Castillo, A. (2013). *Bitcoin: A primer for policymakers*. Mercatus Center at George Mason University.
- Chandy, S. T., & Bhardwaj, P. (2019, March). Adjudicating Cryptocurrencies at the WTO: Potential Threshold, Substantive and Compliance Issues. In *Conference on "International Economic Law in the Era of Distributed Ledger Technology" at the University of Turin, Italy on April* (Vol. 9). DOI: 10.2139/ssrn.3381314
- Collins, D. (2011). Applying the full protection and security standard of international investment law to digital assets. *The Journal of World Investment & Trade*, 12(2), 225-243. <https://ssrn.com/abstract=1672709>.

- Cryptos-Report-Compendium-2022.pdf. (April 20, 2022). Available at: <https://www.thomsonreuters.com/en-us/posts/wp-content/uploads/sites/20/2022/04/Cryptos-Report-Compendium-2022.pdf>. (Last visited Jun. 16, 2022).
- European Communities – Measures Affecting Asbestos and Asbestos-Containing Products, WT/DS135/AB/R, 12 March 2001 pp. 38-39, para. 101. Available at: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/DDFDocuments/1236/Q/WT/DS/135ABR.pdf,%20Last%20visited:%2017%20Nov.%202012.
- Howse, R. (2010). Beyond the countertrade taboo: Why the WTO should take another look at barter and countertrade. *University of Toronto Law Journal*, 60(2), 289-314. DOI: 10.3138/utlj.60.2.289
- Howden, E. (2014). The crypto-currency conundrum: Regulating an uncertain future. *Emory Int'l L. Rev.*, 29, 741. Available at: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/eilr/vol29/iss4/3>
- Karlsson-Niska, T. (2020). The Use of Cryptocurrencies within International Investment Law: Is the Use Protected?, *Course for Final Thesis for the Law Program*, Orebro University.
- Mills, I. (2017). *Emergent Challenges in International Investment Law: Investing in ICT, in Human Rights and Technology. The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Edited by Mariateresa Garrido Villareal, University for Peace.
- Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system. *Decentralized business review*, Available at: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>. (Last visited May. 16, 2022).
- Parikh, V., Reddy, J., & Ravindranath, A. (2018). *Virtual Currency Regulation Review*. Law Business Research, Published in the United Kingdom.
- Quiborax, S. A. (2012). *Non Metallic Minerals SA and Allan Fosk Kaplún v. Plurinational State of Bolivia, ICSID Case No. ARB/06/2*, Decision on Jurisdiction of 27
- Rubinfeld, Samuel, (2014). *Canada Enacts Bitcoin Regulations*. Risk & Compliance Journal. September 2012 [Electronic resource]/Investment Treaty Arbitration.–Mode of access: <https://www.italaw.com/sites/default/files/casedocuments/italaw1098.pdf>.
- Salini Costruttori S.p.A. and Italstrade S.p.A. v. Kingdom of Morocco, ICSID Case No. ARB/00/4, Decision on Jurisdiction, (Jul. 23, 2001) [hereinafter “Salini”].
- Sholihah, R. P., & Afriansyah, A. (2020, March). Regulation of Crypto Currency in World Trade Organization. In *3rd International Conference on Law and Governance (ICLAVE 2019)* (pp. 39-45). Atlantis Press.
- Simsive, P. (2022). Investing in Cryptocurrencies under the Existing Investment Arbitration Regime. Uppsala University Law School, 2015. Available at: <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2015/05/19/investing-in-cryptocurrencies-under-the-existing-investment-arbitration-regime/>(Last visited Jun. 16, 2022).